
Plan pracy Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków na lata 2009-2011

Marcin Gawlicki

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury powołana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dokumentująca wartości zabytków, kształtująca zasady ich ochrony i społeczną odpowiedzialność za stan dziedzictwa kulturowego w Polsce.

Celem nadrzędnym działania Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków jest zapewnienie wszechstronnych i optymalnych warunków dla zachowania dziedzictwa narodowego dla przyszłych pokoleń.

Plan pracy na lata 2009-2011 wypracowano w Krajowym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w ostatnich miesiącach 2008 roku.¹ Założenia planu oparto o diagnozę systemu ochrony zabytków w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych ze stanem badań nad dziedzictwem kulturowym, analizą zasobów dokumentacyjnych i najpilniejszymi potrzebami ochrony. Na podstawie statutu² i regulaminu³ instytucji – wyznaczających zakresy działań i strukturę organizacyjną – określono zasadnicze cele, strategię, priorytety oraz główne kierunki i metody wykonania planowanych zadań,

zakładając, że będą one realizowane w następujących obszarach problemowych:

- **Dokumentacja dziedzictwa kulturowego**, poprzez rejestrowanie stanu zabytków i ich wartości oraz archiwizowanie zbiorów dokumentów związanych z ochroną zabytków;
- **Kształtowanie zasad ochrony zabytków**, polegające na rozpoznawaniu zagrożeń, wypracowywaniu wzorców postępowania oraz wdrażaniu standardów działań konserwatorskich;
- **Edukacja i promocja dziedzictwa** czyli upowszechnianie wiedzy o zabytkach i tworzenie warunków społecznych dla ich skutecznej ochrony.

Zadania KOBiDZ realizowane są w centrali w Warszawie oraz 16 regionalnych ośrodkach zlokalizowanych w miastach wojewódzkich.⁴

STRATEGIA

Strategia na lata 2009-2011 opiera się na następujących priorytetach, wyznaczających zasadnicze cele i główne kierunki działania:

- **Dostęp do zasobów wiedzy o dziedzictwie kulturowym;**
- **Waloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego;**

¹ Dokument w swojej pierwszej wersji został przedstawiony przez dyrektora KOBiDZ Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego 15 grudnia 2008 roku. Po uszczegółowieniach i uzupełnieniach został zaprezentowany Radzie Naukowej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków i jednomyślnie przyjęty podczas jej posiedzenia w dniu 20 marca 2009 roku w Warszawie. Uwagi członków Rady po części uzupełniły zapis niniejszego tekstu, pozostałe wprowadzone zostaną do jego warstwy realizacyjnej.

² Zarządzenie Nr 39 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 grudnia 2006 roku.

³ Zarządzenie nr 5/08 Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 15 lutego 2008 roku w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Krajowemu Ośrodkowi Badań i Dokumentacji Zabytków.

⁴ Z dniem 1 stycznia 2009 r. powołany został Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Katowicach, dzięki czemu w chwili obecnej we wszystkich miastach wojewódzkich działają regionalne oddziały KOBiDZ.

- **Tworzenie merytorycznych podstaw systemu ochrony zabytków;**
- **Edukacja o dziedzictwie.**

Zadania określone priorytetami do tej pory nie były w kraju podejmowane w sposób kompleksowy lub realizowane były wybiórczo w mniejszej skali, nie przyczyniając się do osiągnięcia zamierzonych efektów. Cele strategiczne zdefiniowane zostały nie tylko w oparciu o pogłębioną analizę stanu ochrony zabytków w Polsce, lecz także porównanie aktualnych kierunków działań podobnych instytucji funkcjonujących w wybranych krajach Unii Europejskiej.⁵

PRIORYTETY

PRIORYTET I – DOSTĘP DO ZASOBÓW WIEDZY O DZIEDZICTWIE KULTUROWYM

Celem jest zapewnienie służbom konserwatorskim, instytucjom zajmującym się ochroną zabytków oraz jak najszerszej liczbie zainteresowanych dostępu do aktualnej i pełnej informacji o bieżącym stanie zabytków wpisanych do rejestru.

Zasadnicze kierunki działań obejmują budowę ogólnopolskiej bazy danych o zabytkach oraz digitalizację zasobów archiwalnych i dokumentacyjnych.

Budowa ogólnopolskiej bazy danych o zabytkach

Koncepcja struktury bazy danych powstała w oparciu o wykonany w 2008 roku raport stanu istniejącego,⁶ standardy Unii Europejskiej oraz wytyczne i doświadczenia najlepszych praktyk, rekomendowanych przez Komisję Europejską. Podjęcie działań było konieczne także ze względu na obowiązek wdrażania w naszym kraju unijnej Dyrektywy INSPIRE.⁷

Planowane jest utworzenie internetowej bazy danych o zabytkach jako podstawowego narzędzia pracy służb ochrony zabytków.⁸ Przewiduje się trzy poziomy dostępu: pełny – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków,

Departament Ochrony Zabytków, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków, Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków, konserwatorzy samorządowi; rozszerzony – specjaliści z dziedziny ochrony zabytków, badacze, środowiska naukowe; podstawowy – wszystkie zainteresowane osoby i instytucje, poprzez dostęp za pośrednictwem Internetu. Zakłada się możliwość różnorodnych metod wyszukiwania informacji o zabytkach w oparciu o wybrane słowa kluczowe, wyszukiwanie pełnotekstowe oraz dostęp za pomocą mapy w systemie GIS.

Baza danych docelowo będzie służyła jako:

- Aparat merytoryczny do podejmowania rozstrzygnięć konserwatorskich, w szczególności jako:
 - Informacja o zasobie krajowego rejestru zabytków;
 - Informacja o wartościach zabytków chronionych wpisem do rejestru;
 - Informacja o dokonanych lustracjach i zmianach w obrębie zabytku;
 - Informacja o stanowiskach archeologicznych, zinwentaryzowanych w ramach AZP;
- Narzędzie planistyczne – dzięki integracji z systemem GIS – zapewniające m.in. możliwość monitoringu obszarów chronionych;
- Zbiór informacji o zabytkach nieruchomości, ruchomych i archeologicznych, powiązanych w jeden spójny system;
- Zapis historii decyzji konserwatorskich, w szczególności:
 - Rejestr decyzji, w tym zezwoleń na prace konserwatorskie;
 - Rejestr sprawozdań z wykonanych prac;
 - Rejestr pozwoleń na badania archeologiczne;
- Zbiór informacji o zasobie dokumentacyjnym, w tym o archiwalnych opracowaniach wykonanych dla poszczególnych obiektów;
- Instrument wspomagający zarządzanie dziedzictwem kulturowym;
- Źródło wiedzy dla wszystkich zainteresowanych dziedzictwem kulturowym Polski;

⁵ Raport – System funkcjonowania służb ochrony zabytków w wybranych krajach europejskich, opracowany w Zespole ds. Edukacji Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, pod kierunkiem B. Skaldawskiego, przez A. Chabierę, A. Lisieckiego i B. Skaldawskiego, Warszawa, 31.01.2009 r., maszynopis w zbiorach KOBiDZ.

⁶ Anetta Kępczyńska-Walczak, Raport – Prace przygotowawcze do tworzenia ogólnopolskiej bazy danych o zabytkach, 18 czerwca 2008 r.

⁷ Dyrektywa 2007/2/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 marca 2007 r., ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej

(INSPIRE), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 25.04.2007, L 108/1-14; INSPIRE Implementation in Poland: State of Play Autumn 2007, Country report elaborated by the Institute of Geodesy and Cartography requested by the HEAD Office of Geodesy and Cartography approved by the Council for INSPIRE Implementation In Poland, January 2008.

⁸ Konieczność budowy ogólnopolskiej bazy danych o zabytkach wynika również z zapisów Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, Warszawa 2005, pkt. 5.1.

- Promocja polskiego dziedzictwa kulturowego i zabytków poza granicami kraju.⁹

W drugiej połowie 2008 roku wykonano szereg prac przygotowawczych i wdrożeniowych, w tym, obok raportu o stanie krajowej bazy danych o zabytkach, koncepcję jej budowy oraz wybór i pierwsze wstępne szkolenie zespołu odpowiedzialnego za realizację.

Digitalizacja zasobów archiwalnych i dokumentacyjnych

Celem zadania jest uzyskanie cyfrowego zasobu archiwaliów, który w połączeniu z budowaną bazą danych o zabytkach stanie się doskonałym narzędziem merytorycznym dla realizacji poszczególnych priorytetów strategicznych KOBiDZ, a poprzez otwarty dostęp dla wojewódzkich konserwatorów zabytków, usprawni działanie służb konserwatorskich, przyczyniając się do tworzenia optymalnych warunków ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce.

Digitalizacja jest również formą ochrony materiałów oryginalnych, źródłowych, które ze względu na wiek, jakość lub czynniki zewnętrzne są często w złym stanie technicznym.¹⁰ „Kopie” cyfrowe zastąpiłyby potrzebę sięgania po oryginał, a w przypadku ich losowej utraty służyłyby jako wiarygodne źródło wiedzy, dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

PRIORYTET II – WALORYZACJA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Celem jest rozpoznanie – w oparciu o jednolite kryteria oceny – rzeczywistych wartości chronionego zasobu zabytkowego, właściwe ich opisanie i tym samym stworzenie podstaw do formułowania spójnych zasad ochrony.

Zasadnicze kierunki działań będą się koncentrować wokół weryfikacji rejestru zabytków oraz pracach zmierzających do, opartego o współczesne kryteria naukowe, zdefiniowania wartości poszczególnych zabytków wpisanych do rejestru.

Weryfikacja rejestru zabytków

Wykonany w 2004 roku krajowy raport o stanie zabytków wykazał ogromne braki w decyzjach o wpisie do rejestru zabytków.¹¹ Decyzje wydawane przez wojewódzkich konserwatorów zabytków od ponad

sześćdziesięciu lat, a niejednokrotnie nawet przed wojną, są bardzo zróżnicowane. Obok dokumentów precyzyjnie definiujących przedmiot i zakres ochrony, w rejestrze zabytków występują decyzje niejednoznaczne, często błędne, które w oczywisty sposób uniemożliwiają zdefiniowanie zasad współczesnej ochrony. Wraz z upływem czasu wiele podstawowych danych uległo dezaktualizacji. Znaczna część decyzji dotyczy obiektów nieistniejących, które powinny zostać skreślone z rejestru. Według szacunkowych danych zebranych przez KOBiDZ w 2008 roku wynika, że na terenie kraju jest około tysiąca takich miejsc. Ponadto z rozpoznania terenowego można wysunąć wnioski, że pewna liczba zabytków utraciła wartości przesądzające niegdyś o objęciu ich ochroną, a w związku z tym również powinna być skreślona z rejestru. Sytuacja ta, szczególnie w kontekście budowy bazy danych, musi być jak najszybciej uporządkowana, stąd weryfikacja rejestru stała się jednym z zadań priorytetowych KOBiDZ.

Weryfikacja krajowego rejestru zabytków koncentrować się będzie wokół następujących działań kierunkowych:

- Skreślanie z rejestru zabytków obiektów nieistniejących;¹²
- Skreślanie z rejestru zabytków obiektów, które utraciły swoje wartości zabytkowe;
- Aktualizacja danych dotyczących zabytków wpisanych do rejestru.

W pierwszym etapie wykonane zostaną następujące działania:

- Sporządzenie list nieistniejących obiektów w rozbiu na województwa oraz przygotowanie planów lustracji terenowych;
- Analiza dokumentacji i przygotowanie informacji niezbędnych do przeprowadzenia procedury administracyjnej skreślenia z rejestru;
- Realizacja wizji terenowych i przygotowanie ocen oraz dokumentacji w oparciu o przyjęte jednolite wzorce postępowania;
- Przygotowanie dokumentów niezbędnych do wydania decyzji administracyjnej przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Równolegle, od początku 2009 roku, prowadzone są działania zmierzające do pełnej weryfikacji i aktu-

⁹ Przewidywane są wersje językowe – w pierwszym etapie angielska.

¹⁰ M. Michałowska, Zasoby archiwalne Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie oraz jego oddziałów terenowych, Wiadomości Konserwatorskie, nr 20/2006, s. 111-118.

¹¹ Krajowy raport o stanie zabytków z 2004 r. (KOBiDZ).

¹² Zadanie to przekazane zostało przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego do realizacji w KOBiDZ z dniem 1 stycznia 2009 r.; por. treść pisma MKiDN, publikowanego w bieżącym Kurierze Konserwatorskim, s. 13

alizacji danych zawartych w rejestrze zabytków. Polegają one na sprawdzeniu poprawności i kompletności decyzji o wpisie do rejestru zabytków. W kolejnym etapie nastąpią lustracje terenowe, których celem będzie weryfikacja i uzupełnienie podstawowych informacji o zabytkach wpisanych do rejestru, takich jak m.in.: przedmiotu i zakresu wpisu, przebiegu granic, ustaleniu współrzędnych geograficznych oraz zebraniu innych informacji niezbędnych do budowy bazy danych.

Działania prowadzone będą sukcesywnie – z większą intensyfikacją w latach 2010-2011 – przez Regionalne Ośrodki Badań i Dokumentacji Zabytków, w porozumieniu z wojewódzkimi urzędami ochrony zabytków, w oparciu o półroczne plany pracy.

Zdefiniowanie wartości zabytków wpisanych do rejestru

Z analizy wpisów do rejestru zabytków, prowadzonej od wielu lat przez KOBiDZ wynika, że zapisy tych decyzji w przeważającej liczbie nie odzwierciedlają i nie opisują jednoznacznie rzeczywistych wartości zabytku, przesądzających o objęciu go ochroną. Nieprecyzyjne opisy przedmiotu i zakresu ochrony, sporządzane przez kolejne dziesięciolecia w oparciu o zmienne kryteria oceny wartości zabytkowej, a niekiedy w ogóle nie wymieniające, co podlega ochronie, generują wiele problemów związanych z bieżącą działalnością konserwatorską. Występują one tak po stronie służb konserwatorskich, które w zależności od indywidualnego podejścia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub kierownika delegatury stosują różne kryteria ocen, a tym samym dyktują zróżnicowane zasady postępowania, jak i po stronie właścicieli i użytkowników zabytków, którzy wprawdzie na ogół dysponują decyzją o wpisie do rejestru zabytków, lecz często nie są świadomi wartości, jakie przedstawia zabytek i co faktycznie powinno podlegać prawnej ochronie.

W oparciu o powyższą diagnozę, równolegle z weryfikacją, będzie przeprowadzona kompleksowa waloryzacja zabytków określająca ich rzeczywiste i aktualne wartości, które predestynują je do figurowania w rejestrze. Określona zostanie wartość poszczególnych obiektów lub zespołów obiektów, odnosząca się do autentyczności substancji zabytkowej, oryginalności formy, miejsca w krajobrazie, rangi artystycznej i naukowej, znaczenia historycznego i oddziaływania społecznego. Wyznacznikiem metody postępowania i kryteriów ocen będą ustale-

nia i doświadczenia związane z ochroną miejsc wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, ważne dokumenty międzynarodowe zalecane przez ICOMOS oraz wzorce aktualnie wdrażane w Anglii przez English Heritage.¹³

Każdemu obiektowi przyporządkowany zostanie załącznik, wykonany w oparciu o jednolity standard, zawierający merytoryczne określenie wartości zabytku, definiujący jego indywidualne cechy wymagające bezwzględnej ochrony. Koordynacja prac i weryfikacja zebranych danych przeprowadzana będzie w zespole powołanym w KOBiDZ z udziałem ekspertów. Ostatecznie zweryfikowane zapisy określające wartości zabytkowe, które powinny stanowić zasadniczy przedmiot ochrony, a także inne związane z tym zagadnieniem informacje, będą sukcesywnie wprowadzane do równocześnie budowanej bazy danych.

PRIORYTET III – TWORZENIE MERYTORYCZNYCH PODSTAW SYSTEMU OCHRONY ZABYTKÓW

Główne cele prac wiążą się z precyzyjnym określeniem form i zakresów ochrony zabytków wpisanych do rejestru oraz wdrożeniem jednolitych standardów postępowania konserwatorskiego dla poszczególnych rodzajów i grup zabytków.

Zasadnicze kierunki działań obejmują realizację programów konserwatorskich w wybranych grupach tematycznych, utworzenie reprezentatywnej dla polskiego dziedzictwa kulturowego listy Pomników Historii oraz ochronę konserwatorską miejsc wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

- **Utworzenie reprezentatywnej dla polskiego dziedzictwa listy Pomników Historii** polegać będzie na utworzeniu zbioru, w którym znajdzie się szeroka reprezentacja najwybitniejszych grup zabytków, odzwierciedlających bogactwo i różnorodność polskiego dziedzictwa kulturowego. Zabytki z tej listy powinny podlegać szczególnej ochronie, a ich stan winien być cyklicznie monitorowany.

Działania prowadzące do osiągnięcia ww. celu, planowane na lata 2009-2011, to:

- usprawnienie dotychczasowej zasady typowania obiektów do uzyskania rangi Pomnika Historii poprzez wypracowanie systemu jednolitych kryteriów maksymalnie obiektywizujących wybór i wykluczających wątpliwości;

¹³ Conservation Principles, Policies and Guidance for Sustainable Management of the Historic Environment, English Heritage 2008 s. 27-32.

- wprowadzenie niezbędnych modyfikacji w procedurze uznawania za Pomnik Historii;
 - wypracowanie wzoru dokumentu stanowiącego podstawę do przedstawienia Radzie Ochrony Zabytków wniosku o uznanie za Pomnik Historii;
 - opracowanie standardu projektu aktu prawnego przedstawianego do akceptacji Prezydentowi RP;
 - ustalenie zasad szczególnej ochrony dla Pomników Historii, rozumianych jako projekt zmian w ustawie precyzujący formy ochrony;¹⁴
 - określenie systemu, standardu i zasad monitoringu dla Pomników Historii.
- **Ochrona konserwatorska miejsc wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO:**
 - opracowanie zaleceń dotyczących ochrony miejsc Światowego Dziedzictwa;
 - opracowanie ogólnych zasad i systemu monitorowania;
 - opracowanie informacji na temat zasad sporządzania planów zarządzania dla miejsc Światowego Dziedzictwa oraz opracowanie zaleceń dotyczących ich zawartości.

Prawidłowe określenie wartości zabytkowej stanowi klucz do formułowania zasad ochrony konserwatorskiej. Wiedząc, jakie wartości podlegają ochronie możemy o wiele precyzyjniej i staranniej wyznaczać zadania konserwatorskie. Dla wszystkich uczestników procesu ochrony zabytków, obok służb konserwatorskich także właścicieli i użytkowników oraz instytucji samorządowych, wiedza ta stanowić powinna podstawę do tworzenia jednolitych standardów ochrony. Z uwagi na obszerność zasobu zabytkowego oraz jego różnorodność i specyfikę regionalną, opracowanie zasad i wzorców postępowania konserwatorskiego dokonywane będzie w wybranych reprezentatywnych grupach zabytków.

W 2008 roku nastąpił wybór pierwszych grup problemowych i rozpoczęto tworzenie merytorycznych podstaw systemu ich ochrony. Do pierwszej grupy tematów weszły: ochrona krajobrazu kulturowego Polski, ochrona zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, ochrona dziedzictwa archeologicznego, a także konserwatorska ochrona

zamków średniowiecznych oraz ochrona architektury modernistycznej.

W ramach realizacji programu **Ochrona krajobrazu kulturowego Polski**¹⁵ nastąpi:

- uzupełnienie i zamknięcie elementów V Programu Krajowego „Ochrona i konserwacja zabytkowego krajobrazu kulturowego Polski”, prowadzonego na zlecenie Ministra Kultury w latach 1994-1999 przez prof. Janusza Bogdanowskiego;
- aktualizacja i wdrażanie instrukcji tworzenia parków kulturowych i ich planów ochrony – „studium przypadków i ich indywidualizacji”;
- identyfikacja opracowanych wniosków o utworzenie i projektów planów ochrony parków kulturowych;
- identyfikacja, weryfikacja i kwalifikacja krajobrazów kulturowych Polski w obszarach chronionych przyrodniczo, posiadających plany ochrony.

W ramach realizacji programu **Ochrona zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego** nastąpi:

- wyznaczenie zasad ochrony zabytków oraz kierunków określających zagospodarowanie obiektów i obszarów niezbędnych dla zapewnienia właściwej ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach planistycznych, tj. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- wypracowanie zakresu ustawowo wymaganych wniosków konserwatorskich do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
- wypracowanie zakresu ustawowo wymaganych wniosków konserwatorskich do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jako skutecznego narzędzia ochrony dziedzictwa kulturowego;
- opracowanie poradnika metodycznego dla autorów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, formułującego zasady i wytyczne do wskazania problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w planach.

W ramach realizacji programu **Konserwatorska ochrona zamków średniowiecznych** nastąpi:

¹⁴ Postulat objęcia szczególną ochroną Pomników Historii podnoszony był już dawno, por. Projekt Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 26 maja 1995 roku, Kurier Konserwatorski Nr 6, który uwzględnił wiele powyższych postulatów i który niestety nie doczekał się realizacji.

¹⁵ Koordynatorem programu jest pełnomocnik dyrektora KOBiDZ dr hab. inż. arch. Z. Myczkowski, prof. PK.

- weryfikacja zasobu zabytkowego i waloryzacja obiektów w oparciu o wspólne kryteria oceny;
- wypracowanie standardu rozstrzygnięć, w sentencji decyzji wpisującej do rejestru zabytków;
- wskazanie obiektów, które utraciły wartości zabytkowe i skreślenie ich z rejestru;
- wypracowanie wytycznych konserwatorskich dla wydzielonych grup zamków;
- wypracowanie skutecznych zasad i procedur prowadzenia badań, standardów dokumentacji oraz nadzoru nad realizacją inwestycji, zwłaszcza w przypadku ruin zamków średniowiecznych o własnej formie krajobrazowej;
- zdefiniowanie standardu i form monitoringu zagrożeń zabytkowych zamków średniowiecznych.

W ramach realizacji programu **Konserwatorska ochrona architektury modernistycznej** nastąpi:

- rozpoznanie zasobu zabytkowego wpisanego do rejestru zabytków oraz objętego krajową ewidencją zabytków;
- opracowanie spójnych, jednolitych dla całego kraju kryteriów oceny wartości zabytków modernistycznych;
- waloryzacja zabytków modernistycznych w skali kraju, połączona z wyborem najcenniejszych obiektów przewidzianych w pierwszej kolejności do ochrony;
- wypracowanie standardu dokumentacji konserwatorskiej oraz katalogu zaleceń konserwatorskich na potrzeby wykonywania prac budowlano-konserwatorskich przy zabytkach modernistycznych;
- wypracowanie krajowej strategii ochrony architektury modernistycznej.

W ramach realizacji programu **Archeologicznego Zdjęcia Polski** nastąpi:

- unowocześnienie metodyki badań w oparciu o najnowsze osiągnięcia archeologicznych badań niewazyjnych (archeologia lotnicza, badania geofizyczne), co pozwoli na rozpoznanie i objęcie ochroną nieznanymi dotąd stanowisk archeologicznych;
- opracowanie kryteriów ponownej weryfikacji obszarów AZP;
- upowszechnienie standardów badań AZP wypracowanych przez KOBiDZ w porozumieniu ze środowiskami naukowymi;
- digitalizacja zasobu AZP w systemie GIS;
- weryfikacja i uporządkowanie danych archiwalnych.

W latach 2009-2011 planowane są kolejne działania w następujących grupach tematycznych:

- Średniowieczne mury miejskie;

- Ruiny zabytków sakralnych;
- Architektura sakralna;
- Zieleń zabytkowa, dwory i pałace;
- Fortyfikacje nowożytnie;
- Konserwatorska ochrona XIX-wiecznej zabudowy czynszowej miast;
- Zabytki techniki;
- Program ochrony historycznych pól bitewnych i cmentarzy;
- Stanowiska archeologiczne zagrożone rabunkiem i przeciwdziałanie nielegalnemu handlowi zabytkami archeologicznymi.

Problematyka każdej z powyższych grup tematycznych opracowywana będzie w oparciu o określony schemat postępowania, który przewiduje powołanie zespołów roboczych z udziałem pracowników KO-BiDZ oraz środowisk konserwatorskich i naukowych. W pierwszym etapie wykonane zostanie rozpoznanie aktualnego stanu zasobu, analiza wpisów do rejestru zabytków, wyodrębnienie obiektów nieistniejących lub takich, które utraciły swoje wartości zabytkowe, a także wybór obiektów proponowanych do wpisu do rejestru zabytków. Równoległe tworzona będzie lista kandydatów do objęcia ochroną w formie Pomników Historii. W końcowej fazie prac nastąpi ocena współczesnych zagrożeń, wypracowany zostanie standard postępowania konserwatorskiego oraz zdefiniowanie zasadniczej problematyki konserwatorskiej, a także opracowanie wniosków realizacyjnych, wypracowanie schematów i standardów postępowania i ich upowszechnienie.

PRIORYTET IV – EDUKACJA O DZIEDZICTWIE

Zadania koncentrować się będą wokół następujących celów strategicznych:

- **Skuteczniejsze działania służb powołanych do ochrony zabytków** – grupa docelowa: Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków, pracownicy Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków, a w obszarze ochrony dziedzictwa archeologicznego funkcjonariusze Policji, Straży Granicznej, Służby Celnej.

Planowane są różnorodne szkolenia dla służb konserwatorskich, udział w tworzeniu systemu studiów podyplomowych, seminaria i konferencje tematyczne związane z ochroną zabytków, budowa elektronicznej bazy muzeów i dobrych praktyk muzealnych oraz rozbudowa specjalistycznej biblioteki.

Ważnym obszarem działań będą publikacje. Planuje się stałe wydawanie czasopism: „Ochrona Zabytków” – początkowo do 5 numerów rocznie; „Kurier Konserwatorski” – 4 numery rocznie; „Muzealnictwo” – rocznik; wydawnictwo „Studia i Materiały

Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków – Monument” – 2 do 4 numerów rocznie oraz „Informator archeologiczny” i „Archeologiczne raporty autostradowe”.

- **Lepsza opieka nad zabytkami sprawowana przez właścicieli, zarządców i samorządy** – grupa docelowa: właściciele i użytkownicy zabytków, samorządy, kościoły, osoby prywatne. Planowane są szkolenia i konferencje z udziałem jednostek samorządu terytorialnego, współpraca przy organizacji Europejskich Dni Dziedzictwa oraz publikacja materiałów edukacyjnych.

Europejskie Dni Dziedzictwa realizowane będą w ścisłej współpracy z samorządami, z założeniem sukcesywnego przekazywania im zadań koordynatorów regionalnych, przy pozostawieniu ogólnego nadzoru merytorycznego KOBiDZ. Planowane są następujące tematy przewodnie i harmonogram działań związanych z EDD:

- 2009 – „Zabytkom na odsiecz. Szlakiem grodzisk, zamków i twierdz”. Trwa zbieranie propozycji od samorządów na organizację inauguracji ogólnopolskiej;
- 2010 – Temat przewodni zostanie ogłoszony w I kwartale 2009 roku i będzie nawiązywał do dziedzictwa techniki i przemysłu;
- 2011 – Temat przewodni zostanie ogłoszony pod koniec 2009 roku i ma nawiązywać do priorytetów polskiej prezydencji w UE w drugiej połowie 2011 roku.¹⁶

- **Zwiększenie społecznej odpowiedzialności za stan zabytków – grupa docelowa: ogół społeczeństwa, osoby nie związane z zabytkami zawodowo, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.**

Planowany jest rozwój projektów dla dzieci i młodzieży, w tym szczególnie promocja wolontariatu w obszarze opieki nad zabytkami mająca na celu wzrost odpowiedzialności społecznej za stan dziedzictwa kulturowego. Działania będą skoncentrowane wokół pilotażowej edycji obozów wolontariackich z zakresu konserwacji zabytków i archeologii, sukcesywnie rozbudowywanych kolejnych edycji programu połączonych z zaangażowaniem samorządów i sektora pozarządowego na poziomie regionalnym.

Zadania stałe wynikające ze statutu, regulaminu organizacyjnego i szczegółowych planów pracy KOBiDZ

Równoległe z realizacją celów strategicznych wyznaczonych na lata 2009-2011, w Krajowym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków realizowanych będzie szereg zadań stałych wynikających ze statutu, decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz szczegółowych planów pracy i bieżących potrzeb ochrony zabytków w Polsce.

Do najważniejszych zadań zaliczyć należy:

- Prowadzenie archiwum dokumentacji konserwatorskich, w tym zbiorów PP PKZ, w szczególności: pozyskiwanie, gromadzenie, zabezpieczanie i przechowywanie materiałów archiwalnych kat. „A”, dotyczących wszelkich rodzajów zabytków;
- Udostępnianie własnych i użyczonych zbiorów archiwalnych, wykonywanie kwerend, informacja naukowa;
- Prowadzenie archiwum AZP: udostępnianie zbiorów, informacja naukowa;
- Administrowanie programem e-archeo – internetową bazą danych, zawierającą aktualną informację na temat badanych stanowisk archeologicznych;
- Monitoring miejsc Światowego Dziedzictwa UNESCO, w tym prowadzenie punktu kontaktowego do spraw Światowego Dziedzictwa w Polsce oraz prowadzenie stałego sekretariatu Komitetu Światowego Dziedzictwa w Polsce;
- Udział w pracach międzynarodowych organizacji i sieci eksperckich związanych z ochroną dziedzictwa;
- Odpowiedzialność w strukturach Państwa za wybrane zagadnienia z obszaru dziedzictwa, w tym walidacja kwalifikacji zdobytych w UE;
- Monitorowanie wdrażania Dyrektywy INSPIRE, jako jednostka odpowiedzialna za temat danych przestrzennych dotyczących Krajowego Rejestru i Ewidencji Zabytków w ramach implementacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego;
- Inwentaryzacja najcenniejszych zabytków zagrożonych zniszczeniem. Lista obejmuje zabytki wytypowane przez KOBiDZ na podstawie konsultacji z wojewódzkimi konserwatorami zabytków;
- Wykonywanie ekspertyz na rzecz GKZ i WKZ.

¹⁶ Trwają też starania o organizację Europejskiego Forum EDD w Polsce w tym czasie.

Opinie dotyczą w szczególności:

- oceny wartości zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków;
- formułowania wytycznych do prowadzenia badań archeologicznych;
- wpływu projektowanych działań inwestycyjnych na wartości zabytków wpisanych do rejestru;
- problematyki związanej z planowaniem przestrzennym na obszarach objętych ochroną konserwatorską;
- oceny zakresów uszkodzeń i zniszczeń, w tym utraty wartości zabytkowej, obiektów wpisanych do rejestru;
- Prowadzenie w imieniu Ministra spraw w zakresie skreślenia z rejestru zabytków;
- Prowadzenie w imieniu Ministra spraw w zakresie archeologii, w tym merytoryczna i formalnoprawna obsługa priorytetu „Ochrona Zabytków Archeologicznych”;¹⁷
- Wdrożenie programu inwentaryzacji, dokumentacji i badań zabytków oraz technik i materiałów konserwatorskich;¹⁸
- Opracowywanie zasad i wzorów postępowania przy zabytkach archeologicznych, m.in. konsultacji w ramach zawartych porozumień (GDDKiA, Policja, Straż Graniczna);

- Prowadzenie specjalistycznej, tematycznej biblioteki związanej z dziedzictwem kulturowym, w tym automatyzacja dostępu oraz udział w programie „kwaśny papier”;
- Zarządzanie polską częścią Parku Mużakowskiego, w tym administracja i koordynacja programu rewaloryzacji oraz promocja parku jako miejsca Światowego Dziedzictwa UNESCO;
- Akademia Nieświeska jako działalność Międzynarodowej Podyplomowej Szkoły „Akademia Nieświeska”, realizowana na podstawie porozumień zawartych pomiędzy KOBiDZ a Białoruskim Państwowym Uniwersytem Kultury i Sztuki;
- Akademia w Żółkwi, której głównym zadaniem będzie działalność edukacyjna Międzynarodowego Centrum skierowana do pracowników instytucji zajmujących się na terenie Ukrainy ochroną dziedzictwa kulturowego.¹⁹

UWAGA:

Zakres działań planowanych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków oraz ich harmonogram mogą ulec zmianie z uwagi na planowane cięcia w budżetach instytucji kultury związane z przewidywanymi, koniecznymi korektami budżetu Państwa.

¹⁷ Realizacja uzależniona jest od środków zarezerwowanych na ten cel w budżecie MKiDN.

¹⁸ Sugestia realizacji nowego programu poparta przez Radę Naukową KOBiDZ uzależniona jest od środków celowych MKiDN przyznanych na to zadanie.

¹⁹ Koordynatorem programowym działalności Centrum ze strony polskiej jest KOBiDZ, który podpisze w I kwartale 2009 roku stosowne porozumienie o współpracy ze stroną ukraińską.